

Дмитро Павличко – український поет, перекладач, літературний критик, громадсько-політичний діяч. Народився 28 вересня 1929 р. в с. Стопчатів, нині Косівський район, Івано-Франківська область (тоді Коломийський повіт, Станіславське воєводство, Польська Республіка) у селянській родині. З осені 1945 р. по літо 1946 р. був ув'язнений за сфабрикованою справою щодо звинувачення в належності до Української повстанської армії. 1953 р. закінчив

філологічний факультет Львівського університету. Завідував відділом поезії редакції журналу “Жовтень” (нині – “Дзвін”), після переїзду до Києва працював у секретаріаті Спілки письменників України. У 1971 – 1978 рр. редагував журнал “Всесвіт”.

Автор збірок поезій “Любов і ненависть” (1953), “Моя земля” (1955), “Чорна нитка” (1958), “Правда кличе” (1958), “Пальмова віть” (1962), “Гранослов” (1968), “Сонети подільської осені” (1973), “Таємниця твого обличчя” (1974, 1979), “Сонети” (1978), “Спіраль” (1984), “Поєми й притчі” (1986), “Покаянні псалми” (1994). Літературно-критичні праці зібрані в книжках “Магістралями слова” (1978), “Над глибинами” (1984), “Біла мужнього слова” (1988), двотомнику “Літературознавство. Критика” (2007).

Д. Павличко – один з організаторів Народного руху України, Демократичної партії України, перший голова Товариства української мови імені Т. Г. Шевченка. У 1990 – 1994 і 2005 – 2006 рр. – народний депутат України. З жовтня 1995 до травня 1998 р. – Надзвичайний і Повноважний Посол України в Словацькій Республіці. Посол України в Республіці Польща в період з весни 1999 по лютий 2002 р. Завдяки його клопотанню в центрі Варшави в березні 2002 р. було споруджено пам'ятник Т. Шевченку. Голова Української всесвітньої координаційної ради (2006 – 2011).

Перекладав твори Данте Аліґ'єрі, Ф. Петрарки, Мікеланджело Буонарроті, сонети В. Шекспіра, поезії Л. де Камоенса, Ш. Бодлера, П. Гвездослава, Ф. Гарсія Лорки, Х. Марті, Сесара Вальєхо, Р. Даріо, Й. В. Гете, Г. Гайне, Р. М. Рільке, Л. Стаффа, Я. Івашкевича, П. Ронсара, Ж.-М. де Ередіа, В. Незвала, Х. Ботева та інших. Уклав антології “Світовий сонет” (1983), “Сонети” (2004).

Дмитро Павличко – лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1977) за книгу поезії “Любов і ненависть”. Почесний професор Національного університету “Києво-Могилянська академія” (2002). Герой України (2004). Нагороджений орденом “За заслуги” III ступеня (1997), орденом князя Ярослава Мудрого V ст. (1999) і IV ст. (2009), орденом Свободи (2015), відзнакою Президента України – ювілейною медаллю “25 років незалежності України” (2016).

Лариса Мороз

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У ТВОРЧОСТІ ДМИТРА ПАВЛИЧКА

Проблема “українська національна ідея” – неосяжна. Тому тут спробую висвітлити лише один штрих, один вузький, частковий аспект: поетичні й публіцистичні обриси її обґрунтування в різножанрових текстах Д. Павличка. З далеких літ супроводять мене чарівні, хоча зовні простенькі рядки:

Щасливим був я двічі: як на сніні
Віз мене батько в присмерку осінні

І як відчув, що в мене в серці є
Те, що належить тільки Батьківщині.

Нині вони друкуються у варіанті "... належить тільки Україні". І тут для поета немає жодної колізії, адже Батьківщиною для нього завжди була і є Україна. Колізія в тому, що тоді, коли ці рядки творилися, належати "тільки Україні" ніхто не міг собі дозволити, як відомо. За цими рядками – ціла драматургія викладу: два етапи в житті душі особистості, перехід від дитячої злитості з природою до усвідомлення ієрархії цінностей у визначенні своєї позиції.

Ці невибагливі рядки можуть дати поштовх до роздумів на тему: чому й за яких умов патріотична ідея (а в нашому випадку це те саме, що національна ідея) може стати визначальною для внутрішнього самопочування автора. А також і до роздумів на тему, що її 2001 р. тривожно означив Юрій Бадзьо – дисидент-шістдесятник, перший голова (1990 – 1992) Демократичної партії України: "З постановням України як незалежної держави поняття "українець", "український" цілком логічно набуло ще одного, загальногромадянського, значення, що й зафіксувала Конституція України. Ця нова політико-юридична реальність активно використовується зі спекулятивною метою – нейтралізувати й заперечити національно-етнічний зміст слова" [2, 44]. Підстави для тривоги самоочевидні: зі зрозумілих причин певні політичні кола в Україні протиставляють національну ідею тези про вільне, мовляв, самовизначення особистості, справді спекулятивно використовуючи в посттоталітарному суспільстві привабливість новітніх уявлень про свободу й демократію.

"Демократія – це передовсім самовизначення нації, – ніби відповів Д. Павличко тим демагогам, виступаючи на установчому з'їзді ДемПУ. – Демократичний устрій, який ставить у центр своїх турбот людину, індивідуальність, можливий лише в такому суспільстві, де національні почуття не знають пригноблення, де немає утисків та обмежень національним мовам і традиціям, де ідеал життя індивідуального згармонізований з ідеалом громадсько-політичного життя" [12, 217].

Загалом, поза будь-яким сумнівом, існує щільна пов'язаність категорій, а певніше – позначених ними феноменів: національне, загальнолюдське, духове. Але яке з них первісне, – на це запитання в різних авторів знаходимо різні відповіді. Можливо, і з тієї причини, що вони обирають різні точки відліку. Скажімо, Юрій Ганошенко розуміє етнонаціональне як у суті своїй трансцендентне, а менталітет він визначає як історично-духову категорію, що, утім, не зупиняє його від твердження: "Він (менталітет. – Л.М.) постійно у розвитку (на основі, звичайно, певних констант етнічної психології та феноменології) й постійно реактуалізує загальнолюдські універсальні мови, культури, свідомості, пристосовуючи їх до національного соціопсихічного варіанта" [3, 25].

Тож виходить, що у вищенаведеному епізоді юний чи й ще малий Павличко спочатку зрозумів чи навіть виявив загальнолюдський характер переживання осінніх присмерків, а вже потому "пристосував" те все до українських реалій?.. Ідеться про те, що навіть коли вважати біологічне в людині первісним (а воно ж, мовляв, однакове в усіх людей світу), як, мабуть, гадає цей автор, – то й вона, "біологія", також не буває абстрактною, бо ж її формують цілком певна атмосфера, природа певного краю, тобто в цитованому вірші – саме українська осінь, українське сіно. За висловом Павличка нинішнього, то "Найкращі запахи отцевої землі" [9, 5]. "Справа в тому, – зазначає він, – що людський дух не може існувати за межами національного. Він шукає своїх форм національних і тільки в них живе. Скільки існує мов, стільки ж існує образів людства. Якби людство прийшло до однієї мови, це був би прихід до смерті. Дух людства прагне множинності" [12, 120].

В онтологічному ж плані первісним є саме духовний первень, який і творить усю багатоманітність буття. Отже, послідовність маємо розуміти так: духовне – національне – загальнолюдське. Нашому поетові, народженому на теренах

не “підсовітських”, у цьому плані більше пощастило, аніж наддніпрянцям: він підростав в атмосфері вільного функціонування предківських традицій. Йому в дитячі роки ніщо не перешкоджало під співі колядників побачити,

... як з висот
На ясні зорі, з темного блакиту,
Немов на стерні, вийшов Саваот.

В сивизнах Він стояв поміж зірками,
В сорочці до колін, як наш дідусь,
І чорними, мозольними руками
Благословляв Він Україну-Русь
[9, 531].

Багато чого змінилося відтоді в його світовідчутті. Проте лишилося найголовніше. Саме тому патріотичний пафос набуває духовного наповнення, коли свободу й гідність Батьківщини поет розуміє як Божу Волю (до речі, може, і не випадково в нашій мові саме поняття “свобода” природніше означається словом “воля?”). Коли про плекання майбутнього оборонця роду, якому судилося “тяжко помирати / у темнім бункрі від гранати”, і про його матір пише так:

Співала мати біля сина
І вірила, що та дитина,
Як сонця раннього чоло,

Освітить душі ниці й темні...
Так діялось у Вифлеємі
І так в Стопчатові було
[9, 537].

Численні рядки Павличка – поета й публіциста дають підстави бачити близькість його позицій до того, на чому наголошував український філософ-шістдесятник Федір Канак: “... найактуальнішим завданням теоретичного аналізу національної ідеї є, на мою думку, розробка її аспектів, пов’язаних зі стратегією національного порятунку, національного виживання й національного поступу” [5, 61].

Зі згаданими трьома вимірами людської реальності, а не лише із загальнотеоретичними аспектами української національної ідеї якнайщільніше пов’язана проблема співвідношення її власне національної і соціальної сутності (як понять передовсім глибинних, змістово-визначальних). Соціальну сутність часто описують поняттям “загальнолюдська”. Існує ще один, семантично близький до нього прикметник – “універсальна”. І не випадково філософ Василь Лісовий указав на важливість “проблеми співвідношення між універсальними та неповторними елементами у націях” [5, 49]. Нез’ясованість же суті справи, на його думку, “... призводить до очевидних методологічних наївностей: автор без особливих вагань може позначати висловом “національна ідея” тільки неповторні особливості української нації чи української національної самосвідомості, або ж, навпаки, тільки універсальні (загальнолюдські) ідеї чи настанови. З універсалізацією значення вислову “українська ідея” ми якраз і маємо справу тоді, коли говорять про економічно потужну, цивілізовану, “красиву” і т. д. Україну” [5, 49–50].

На мою думку, у ситуації, яку спостеріг В. Лісовий, відбувається не лише абсолютизація “універсального”, а й певне порушення цілісності цього поняття, абсолютизація його “зовнішньої” сфери (економічної, цивілізаційної тощо). Натомість письменник-мислитель Д. Павличко цілком у річищі української традиції “філософії серця” й, ураховуючи наш історичний досвід, бачить загальнолюдське передусім у національному [12, 210], вочевидь як необхідну ознаку нації – її відкритості до інших подібних спільнот, її контактності й толерантності.

– Скажи мені, моя душе,
Де наше поле, де чуже?

– Нема чужого, все те наше,
Що людський дух спостереже! [11, 73].

Тому він переконаний у необхідності національної держави. “Історія нашого сімдесятилітнього перебування у радянсько-російській імперії показала, – зазначив Д. Павличко у виступі на I конгресі Міжнародної асоціації українців 1990 р., – що там, де немає національної свободи, неможливо налагодити соціальну гармонію. Недержавні народи – це бідна матеріально і покалічена духовно люд(я)ність” [12, 186].

Над проблемою співвідношення соціального і національного він розмірковує постійно. І не завжди лише для себе. В інтерв'ю для журналу “Слово і Час” (1991, №3) поет аналізує зміну свого світобачення: “Я вірив у первинність соціалістичної ідеї. Звідси йшла моя прихильність до комуністичного ідеалу, крізь який я досить довго дивився і на проблеми національні. Це був вплив раннього Франка, який перекладав класиків марксизму і проповідував соціалізм. На жаль, зрілого Франка я не проаналізував вчасно, не було на це можливостей. Зрештою, і сьогодні я вважаю, що в людині важливіше те, що робить її належною не тільки до своєї нації, але й до всього людства. Але зміна в моїх поглядах, яка почалася не за часів перебудови, а набагато раніше, привела до того, що соціалістична, класова ідея втратила для мене свою привабливість і пріоритетність. Людина не має іншої можливості стати частиною людства, ніж тільки через свою рідну мову, культуру, національну історію і національну незалежність” [12, 238–239].

Та найнеобхідніша передумова для зовнішньої свободи – внутрішня свобода, про яку нагадував іще Шевченко. Один із роздумів на цю тему, вірш Павличка 1990-го року “Раби”, починається болючим:

Соромтесь нас, бо ми раби,
Встидайтесь нас, онуки,

Бо ми жили не з боротьби,
А з підлої принуки.

І, з'ясувавши головні ознаки та причини того внутрішнього рабства, усе ж висновує:

Соромтесь нас, бо ми раби,
Та знайте й те, онуки,

Що прозрівали ми з ганьби
І поставали з муки [9, 88–89].

Знов і знов роздумуючи над цим, поет отримує новий імпульс зі споглядання ескізу картини Леонардо да Вінчі: Діва Марія не бачить жесту перестороги Святої Анни й тому ще не знає майбутньої долі Сина.

... Не оглядайсь, Маріє,
не плач завчасно,
бо дитина
сумної матері і нещасливої

підє в раби.
А раб не має таланту любові,
раб лиш за себе помирає [8, 116].

За всієї глибини й усеосяжності цієї істини, то ще не вся філософія Дмитра Павличка, хоча й важлива її частина. А від дитячих оцінок життя відстань пройдено велику, проте вона щодалі зменшується, адже змінюються орієнтири:

Колись я думав: радощі – це путь
У світ незнаний із моїх Покуть;
Тепер я знаю: радість – то дорога
До яблунь, що в Стопчатові цвітуть [11, 41].

На початку функціонування відновленої Української Держави з нею пов'язували великі надії, зокрема щодо виконання Закону про мову, прийнятого ще в УРСР, і далі – конституційного її захисту. Однак перше десятиліття незалежності викликає гострокритичну думку: “Новітня русифікація України

набагато страшніша й небезпечніша для існування нашого народу, ніж та, що її проводили царські й більшовицькі сатрапи. Вона не накинута нам ззовні, вона є виплодом манкурта, яничара, одержимого ненавистю до свого національного походження” [12, 769]. Щоправда, ці соціальні симптоми Д. Павличко бачив лише в колах влади, спостерігаючи водночас у житті людей позитивні тенденції. “Від нинішньої влади ми нічого не просимо, – філософськи заявляє поет-громадянин у жовтні 2003 р. – Нічого доброго не ждемо від неї <...> Час її минає, і хай вона відходить в історію такою, як була. Для неї українська мова – керівний засіб спілкування, а для нас – *дух нації*” [12, 771; курсив мій. – Л. М.]

Перші ж два десятиліття відновленої Української Держави зумовили не менш тривожний підсумок: “Вічні українські тривоги і теми, які постали за державницької доби, не були для мене новими, але тепер вони явилися як Боже прокляття, за яким наша нація начебто приречена на самознищення через малодушність та егоїзм своїх зверхників” [9, 8]. Тож його збірка 2009 р. “Покаянні псалми” містить поезії цього періоду (деякі з них цитовано вище); їх головну тему автор визначив так: “конфлікт між патріотичним піднесенням і рабським пристосуванством, між духовною жертвністю і матеріалістичним, тваринним споживацьким фанатизмом у роздвоєній натурі населення, яке я прагнув називати нацією” [9, 7–8].

Поетова думка постійно обертається в царині проблем рідної нації – у різних формах і жанрах – художнього слова та публіцистично-філософських.

З величезного обсягу націєлогічної літератури й, відповідно, дефініцій національної ідеї доцільними для нашої теми видаються кілька формулювань, що їх запропонував Максим Розумний: “...ідея нації як новоєвропейський ідеал суспільної організації; ідея нації як уявлення про духовну субстанцію національного буття, його визначеність у параметрах “долі”, “призначення”, “місії” тощо; <...> ідея України як імператив ствердження національної культурної тожсамості й національно-державної самоврядності <...>” [14, 276]. На значенні культури наголошує й М. Жулинський: “Нам слід прагнути відкривати себе світові не як техніко-економічноцентричну націю, а як націю культуроцентричну зі своєю самобутністю” [4, 12].

З наведеними тезами збігаються (саме так, збігаються, а не повторюють їх: М. Розумний у своїй книжці підбив логічний підсумок огляду історії ідеї в європейській і зокрема в українській філософії) напрями міркувань і вчинків Дмитра Павличка – мислителя і громадського діяча. Ці ідеї – свої, а також колег і однодумців він зібрав у книжці “Українська національна ідея” (2004). А 2012-го року вийшов однойменний двотомник, значно доповнений новим матеріалом.

Назву книжці дано за статтею-лекцією, що її прочитав автор 2002 р. перед студентами й викладачами Києво-Могилянської академії. І одразу запропонував чітку формулу: “Але можна з’ясувати, що ж таке національна ідея для конкретного народу, який має свою мову, культурні й духовні традиції, пам’ять про своє минуле, характерні риси ментальності, економічні інтереси, територію, своєрідні способи добування засобів до життя. Національна ідея сполучає в собі визначальні прикметності народу і вимагає від нього для їхньої оборони та розвитку створення власної, ні від кого не залежної державної організації” [12, 704–705].

З усіх ознак нації, що їх називають учені, – спільна територія, історія, віра, звичаї, традиції, художня культура, мова – Дмитро Павличко найголовнішою вважає саме мову. Моє покоління пам’ятає найпопулярніші в середині 50-х років його вірші “Ти зрікся мови рідної” (хоча той, здається, друкувався тоді

не в цілому обсязі) та “О рідне слово, що без тебе я?!”; вони змушували замислитися, виховували нас. У тих строфах, ясна річ, не було (та й не могло бути) ідеї української державності. Але в них є ідея цілісної особистості як її необхідної основи (“Ти вся душа нескована моя” [7, 14], – звертається він до рідного слова). Державницька ідея з’явилася – натяками – у вірші “Концерт у царя”, що розповідав про виступ Соломії Крушельницької в Петербурзі: “... хай знає він, / Що твій народ його рабом не став”, “Всі армії, всі тюрми... / Держава... / Усе, неначе військо фараона, / Втонуло в морі голосу її”, “Тієї пісні-мови не убить!” [7, 27].

Тож не випадково автор уміщує й ці поезії в новій збірці “Мова” [7, 12–14, 25–27], яку адресує “насамперед” “учнівській та студентській молоді” [7, 5]. Попри те, що після написання згаданих творів минуло півстоліття й відбулися глобальні історичні події (Україна стала повноцінною державою), поета не полишає тривога: “Є держава, та немає / Батьківщини мого духу” (вірш “Мова”) [7, 59]. Адже мова для Д. Павличка – не прикраса, не одежина (згадаймо сатиру І. Франка: “...твій патріотизм – празнична одежина...”); йому рідне слово дано, “...щоб розмовляти з Богом, / І думати, й творити власний дух” (із “Покаянних псалмів”) [7, 47].

У цій збірці, щільно перейнятій громадянськими мотивами й водночас болем поетового серця, не рідкість і суто публіцистичні, політичні нотки (публіцистичність загалом природна для громадянської лірики, хоча крізь неї раз у раз проривається проникливий ліризм, що поєднує мову поетового інтелекту з мовою його серця):

Все пам’ятає нація здорова,
І тями в неї ти не відбереш!

Держава – територія і мова,
Земля і слово – то одне і те ж! [7, 75].

Д. Павличко стверджує, що сполучення визначальних рис/характеристик народу – національна ідея – витворює потужну енергію, спрямовану на захист від зовнішніх загроз, що послабити цю енергію здатні лише внутрішні чинники (моральні лінощі, розслаблення, споживацтво, пристосуванство тощо) – саме вони породжують яничарство, формують тип “хахла”, проти якого й спрямовано критичний пафос поета. На допомогу в цій справі закликає Господа: “А Бог рече: “Гріхи старі, / Лінивство й лож – то людства згуба...” [9, 621].

Саме словом воює поет із тими, хто для нього найгірші, найнебезпечніші вороги, тими, що “...хахли, московські вічні холуї” [7, 82]. Їхню вдачу розкрито у формі самохарактеристики: “Все ми змарнували, що дала свобода, / Чварами спалили прапори свої: / Ворога нам шкода, брата нам не шкода...” [7, 82]. Та навіть таких він не вважає цілком утраченими й складає для них іронічну, та водночас серйозну молитву (вірш так і названо – “Молитва хаклів”): “Боже, порятуй нас, поверни нам знову / Материнську мову, єдності можуть...”. Тут з’являється образ кузні, що мала би перекувати заново ті покалічені душі, повернути їм “волю, серцем предків розігріту”. Якщо ж із них не утвориться “й крихітки металу”, то вони мають зробити останній висновок: “Значить, ми вже мертві, ми – іржа. Амінь!” [7, 82]. Тут ніби виникає перегук із пристрасними міркуваннями Євгена Маланюка в статті “До проблеми культурного процесу”: “Не підлягає сумніву, що найнебезпечнішу перешкоду в нашій культурній процесі, як показав чималий уже досвід, становить власне х о х о л, навіть більш або менш “просвітянський” і, звичайно, саме т. зв. “с в і д о м и й”. Енківщина в нашій культурі є, власне, тим чинником, що, непереборений, ніколи не дасть їй досягнути національної височини, сили національного напруження, довершеності національного с т л ю. Чим скоріше цю аксіому збагне наша еліта, чим скоріше вона виробить в собі протиотруту всякій хохляччини і

чим скоріше здолає її застосувати, тим ясніші і певніші ставатимуть наші перспективи” [6, 256–257].

Чи не вперше слово *хахли* Д. Павличко вжив у вірші 1994 р. “Суботів”, а друком – у збірці “Три строфи” (2007). Вона, за визнанням автора, “... відображає хвилини сумнівів і розчарувань, у яких захлилася наша історія після Помаранчевої революції; в деяких речах я намагався бути оптимістом, але мої уболівання були сильніші за мій назагал оптимістичний світогляд” [9, 598].

У своїй сатирі Д. Павличко розвиває традиції І. Котляревського та С. Руданського. Персонаж його вірша “Хитрий малорос” стукається до райської брами зі словами “я хахол, з хахлів”, а святий Петро йому повідомляє: “В нас такої нації нема. Ти є українець!”. І на запитання, чи хоча б у пеклі є ще місце, – пояснює, що там існує певний розподіл обов’язків: “Ті, в котлах, то – грішні слуги Божі, / Чернь сама, на бідаку бідак. / Ті, біля котлів – хахли-вельможі / На посадах видатних чортяк” [7, 52–53]. У чому ж найголовніша хитрість того малороса? А в тому, що, звиклий задля вигоди пристосовуватися, нехай і ціною відмови від свого рідного, він “Подає прохальний, ніжний глас: / “А незялі на англійську мову / Записатьця, модную січас?” [7, 53].

Поет виступає тут (можливо, виразніше, ніж в інших своїх збірках) як драматург – на мікрорівні. Драматургічно побудовані в нього часом і окремі вирази чи рядки (“Входь, не бійся, рай – то не тюрма” [7, 52]; “Кров у зорях видно – йде страшна доба” [7, 80]; “В його душі любов палала понадміру, / І мова сяяла, мов космосу врата” – “Микола Лукаш” [7, 51]), і строфи (“...Коли перевертень і хам / Із-під державного тризуба, / З-під синьо-жовтих орифлам / Ідуть, стають на горло нам...” [7, 55]; “Вона не вмре, бо мова – то земля, / Що має над людьми найвищу власть, / В національній живучи ідеї, / Вона пройде пороги всіх нещасть, / Та вічної державності своєї / Ніколи і нікому не віддасть” (“Символ віри”) [7, 84–85] та щойно розглянуті вірші, як і багато інших.

Так, власне, проявляється внутрішня природа метафори, її особлива експресивність, неодноразово зауважена у відповідних студіях, драматургічна напруженість, заснована на контрасті. “У метафорі зосереджено і брехню, й істину, і “ні”, й “так”. У цьому є ще один мотив її привабливості для поезії. Метафора вмє вилучати правду з брехні, перетворювати явно обманне висловлювання коли не на істинне <...>, то на правильне” [1, 18].

Слід поглянути хоча б на два твори з нової збірки Д. Павличка “Яса”. У цих зразках політичної поезії автор постає проти імперії “як вільний народ”, адже “людства не перебороть!”. Поет мислить себе в контексті української культури й водночас у контексті загальноєвропейському. Слідом за Миколою Хвильовим закликає: “Геть від Москви!” – на початку кожної строфи. Його мотивація далеко не вузькоособиста, й автор виступає не лише з позицій своєї нації:

Геть від Москви! Немає там Росії,
Стражденної, там чути крик орди.
На голос правди – свист анестезії,
Любові мить, ненависть – назавжди [13, 66].

Глибокий, вогнистий патріотизм поета аж ніяк не суперечить його істинно інтернаціоналістській позиції (найпереконливіший доказ – його доробок як перекладача чи не переважає, принаймні кількісно, його власний творчий ужинок). Слова “Я є народ європейський, що сором / Чує за рабство російське, жажне” містять не лише осуд мешканців країни-агресора, а й болюче співчуття тим, хто страждає від жорстокого режиму. Від імені ж народу, який став для того режиму “непрístupним порогом”, звучить заклик:

О моя рідна Європо, вітчизно,
Благослови мене, я не зігнуь.
Я не впаду, але стань біля мене,
Та не спізнися, бо згинеш сама [13, 67–68].

Збірка “Мова” має внутрішню драматургію. Свою схильність до цього літературного роду (Д. Павличко – також сценарист фільмів “Сон” (1964) і “Захар Беркут” (1971) поет визнавав, говорячи про збірку “Три строфи”: “Кожен вірш з цієї книжки може бути трактований як маленька драма” [9, 598]. “Це коротка історія моєї боротьби за державність української мови”, – зізнається автор у вступному слові. І визначає два свої основні завдання. Перше: “Я ненавиджу хахлів, що стали прихвоснями московських колонізаторів, але віршами їх не переконаєш” [7, 5]. Друге: “Я хочу допомогти нашій молоді усвідомити, що рідна мова є для неї найвищою цінністю й невід’ємною ознакою національної гідності” [7, 5].

Поряд із цими функціями (стисло оглянутими вище) існує важливий сюжетний вузол, пов’язаний із докорами (з різних боків) поетові за давні вірші, сказати б, лояльні до комуністичних вождів. Він – свідомо й із наміром – уміщує тут один із тих своїх давніх нечисленних творів, точніше – уривок вірша “В кабінеті Леніна”. Це частина, яка виявляє головну його мету й подає роздуми у зв’язку з побаченням на кремлівській книжковій полиці словником Б. Грінченка. Автор звертається до “скретинілого онука” царського жандарма Валуєва, чия душа досі уповзає “до нашого дому” – зі своєю “петлею шовкових теорій”: “Мовляв, / нам зливатися, / браття, / пора!” [7, 30]. Нинішні ж бо покоління вже й не відають про комуністичну “теорію” т. зв. злиття націй, про параноїдальну ідею в паспорті громадян у графі “національність” писати “советская”. А чим же зливатися – запитує поет: “водою чи кров’ю?” [7, 30]. І повідомляє (ще в ті далекі роки): “Не знищиш / ти мову мою – / не старайся!” [7, 31].

“Спільної свідомості, збудованої на пізнаній правді про свою Батьківщину, українці ще не мають” [12, 726], – із сумом констатував поет-патріот 2002 р. Упродовж усієї своєї роботи в усіх жанрах художньої та публіцистичної творчості й громадсько-політичної діяльності він не просто висловлює своє світорозуміння та світобачення, а й докладає колосальних зусиль, щоб виховати ту колективну свідомість. Адже саме вона – “Спільна свідомість нації здатна внести в поведінку більшості громадян впевненість у тому, що, за всіх соціальних і політичних неузгоджень між ними, існує для них єдине, не дискусійне начало їхнього роду, їхньої мови і духовної екзистенції, – це і є розвитком національної ідеї” [12, 726]. Ці думки Д. Павличко розвиває й у найновіших публікаціях та виступах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Метафора и дискурс // Теория метафоры: Сборник: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. – Москва: Прогресс, 1990. – 512 с.
2. Бадзьо Ю. Підпілля нація. Нове завоювання України: Статті. – Київ: МАУП, 2003. – 104 с.
3. Ганошенко Ю. Відображення кризи національного міфу в українському інтелектуальному романі 20-х рр. // Слово і Час. – 2004. – № 5.
4. Жулинський М. Українська національна ідея в ідеологічній системі державотворення // Вища освіта України. – 2006. – № 4.
5. Лісовий В. Що таке національна (українська) ідея? // Сучасність. – 2000. – Ч. 4.
6. Маланюк Е. Книга спостережень. Проза. Том другий. – 1966, Торонто, Онт., Канада.
7. Павличко Д. Мова: Поезії – Київ: Ярославів Вал, 2019. – 128 с.
8. Павличко Д. Наперсток. Поезії. – Київ: В-во Соломії Павличко “Основи”, 2002. – 126 с.
9. Павличко Д. Покаянні псалми: Поезії. Передмова автора. Укладач Д. П. Пилипчук. – Київ: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2009. – 880 с.
10. Павличко Д. Різдво. // Літературна Україна. 2005. – 10 лютого.
11. Павличко Д. Рубаї. – Київ: В-во Соломії Павличко „Основи”, 2003. – 167 с.

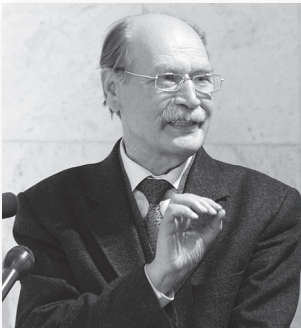
12. Павличко Д. Українська національна ідея. Статті, виступи, інтерв'ю, документи. – Київ: В-во Соломії Павличко “Основи”, 2004.–771 с.
13. Павличко Д. Яса: Поезії – Київ: Ярославів Вал, 2019. – 120 с.
14. Розумний М. Українська ідея на тлі цивілізації – Київ: “Либідь”, 2001. – 286 с.
15. Сміт Е. Національна ідентичність. – Київ: Основи, 1994. – 223 с.

REFERENCES

1. Arutiunova, N. D. (1990) Metafora i dyskurs (Introduction) In *Teoria metafori. Sbornik*. (Trans.), pp. 5-32. Moscow: Progress. [in Russian]
2. Badzio, Yu. (2003) *Pidpilna natsia. Nove zavoiuvannia Ukrainy. Statti*. Kyiv: MAUP. [in Ukrainian]
3. Hanoshenko, Yu. (2004) Vidobrazhennia kryzy natsionalnoho mifu v ukrainskomu intelektualnomu romani 20-kh rr. *Slovo i Chas*, 5. [in Ukrainian]
4. Zulynskiy, M. (2006) Ukrainska natsionalna ideya v ideolohitchnyy systemi derzhavotvorennya *Vysbcha osvita Ukrainy*, 4. [in Ukrainian]
5. Lisovyi, V. (2000) Shcho take natsionalna (ukrainska) idea? *Suchasnist*, 4. [in Ukrainian]
6. Malaniuk, E. (1966) *Knyha spozerezhen. Proza*. (Vol. 2), Toronto Ont., Kanada. [in Ukrainian]
7. Pavlychko, D. (2019) *Mova: Poezii*. Kyiv: Yaroslaviv Val. [in Ukrainian]
8. Pavlychko, D. (2002) *Napertok: Poezii*. Kyiv: Vydavnytstvo Solomii Pavlychko “Osnovy”. [in Ukrainian]
9. Pavlychko, D. (2009) *Pokaianniǫsalmy: Poezii. Peredmovaavtora*. Pylypchuk, D.P. (Ed.). Kyiv: Vydavnytstvo Solomii Pavlychko “Osnovy”. [in Ukrainian]
10. Pavlychko, D. Rizdvo(2005, February10) *Literaturna Ukraina*. [in Ukrainian]
11. Pavlychko, D. (2003) *Rubai*. Kyiv: Vydavnytstvo Solomii Pavlychko “Osnovy”. [in Ukrainian]
12. Pavlychko, D. (2004) *Ukrainska natsionalna idea. Statti, vystupy, intervju, dokumenty*. Kyiv: Vydavnytstvo Solomii Pavlychko “Osnovy”. [in Ukrainian]
13. Pavlychko, D. (2019) *Yasa: Poezii*. Kyiv: YaroslavivVal. [in Ukrainian]
14. Rozumnyi, M. (2001) *Ukrainska idea na tli tsyvilizatsii*. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian]
15. Smit, E. (1994) *Natsionalna identychnist* (P.Tarashchuk, Trans.) Kyiv: Osnovy. [in Ukrainian]

Отримано 30 липня 2019 р.

м. Київ

23 вересня виповнюється 85 років Миколі Миколайовичу Ільницькому – відомому українському літературознавцеві, критику, поетові й перекладачу, докторові філологічних наук, професору, члену-кореспонденту Національної академії наук України. Народився в с. Ільник Турківського району Львівської області. 1957 р. закінчив Дрогобицький педагогічний інститут імені Івана Франка (нині – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка). У 1957–1964 рр. працював у дрогобицькій газеті “Радянське слово”, у львівських обласних виданнях “Ленінська молодь”, “Вільна Україна”. Завідувач відділу критики (1964 – 1980) і заступник головного редактора (1980 – 1990) журналу “Жовтень” (тепер – “Дзвін”). 1973 р.

захистив кандидатську (“Творчість Михайла Яцкова в контексті ідейно-естетичної боротьби в українській літературі початку ХХ століття”), 1983 р. – докторську дисертацію (“Сучасна українська радянська поезія: літературний процес і еволюція образності”). Завідувач відділу української літератури Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (1990 – 2009), провідний науковий співробітник відділу (із 2009 р.), професор кафедри української літератури ім. акад. М. Возняка Львівського національного університету імені Івана Франка (1994 – 2001), завідувач кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства Львівського національного університету імені Івана Франка (2001 – 2018), професор кафедри (із 2018 р.).

Микола Ільницький – автор понад 600 наукових і науково-популярних праць з історії і теорії української літератури, компаративістики, фольклористики, зокрема книжок “Барви і тони поетичного слова” (1967), “Таємниці музи” (1971), “Енергія слова” (1978), “На вістрі серця і пера: (Про спадкоємність художніх ідей і новаторство в сучасній українській поезії)” (1980), “На спокій права не дано: Поезія Бориса